

BENDROS NUSIKALSTAMUMO RAIDOS TENDENCIJOS LIETUVOJE (2004)

Tyrėjų grupė: A. Čepas, S. Gečėnienė

Tyrimas atliktas vykdant mokslo programos „Nusikalstamumo Lietuvoje dinamika, prognozė, kontrolės kryptys ir šiuolaikinė kriminalistikos koncepcija“ pirmąją (kriminologinę) kryptį „Nusikalstamumo Lietuvoje dinamika, prognozė ir prevencijos kryptys“.

Tyrimo metu buvo siekiama kompleksškai (statistiniu kriminologiniu požiūriu) įvertinti bendrą nusikalstamumo raidą Lietuvoje, nustatyti pagrindinius šios raidos etapus, kiekybinius ir kokybinius (struktūrinius) pokyčius per 1990 - 2002 metus.

Siekiant šių tikslų tyrimo metu buvo renkami ir analizuojami pagrindiniai statistiniai duomenys, apibūdinantys nusikalstamumą Lietuvoje per 1990 - 2002 metus: gautų pranešimų apie nusikaltimus (nusikalstamas veikas) skaičius, užregistruotų nusikaltimų skaičius, iškeltų baudžiamųjų bylų skaičius, išaiškintų nusikaltimų skaičius, nustatytų asmenų, kaltinamų padarius nusikaltimus, skaičius, nuteistų asmenų skaičius, užregistruotų sunkių nusikaltimų skaičius, ir nusikalstamumo lygis (užregistruotų nusikaltimų arba juos padariusių asmenų skaičius 100 tūkst. gyventojų). Jais remiantis, pateikiamas: nusikalstamumo būklės (nusikaltimų paplitimas tam tikroje teritorijoje), nusikalstamumo lygio (užregistruotų nusikaltimų ir išaiškintų nusikaltėlių santykis su valstybės ar jos dalies gyventojų skaičiumi (10 tūkst. arba 100 tūkst. gyventojų), nusikalstamumo struktūros (kokybinė nusikalstamumo išraiška), nusikalstamumo dinamikos (nusikalstamumo būklės ir struktūros pakitimai per tam tikrą laiką) pokyčių įvertinimas.

Tyrimė daug dėmesio skirta nusikalstamumo struktūros pagrindinėms kitimo tendencijoms ir nusikaltimų padarymu kaltintų asmenų socialinei demografinėi charakteristikai. Buvo siekiama nustatyti ryšius tarp atskirų nusikalstamumo struktūros dalių pokyčių bei atskleisti socialinius faktorius, galėjusius daryti įtaką nusikalstamumo kaitai.

Tyrimo išvadose konstatuojama, kad nuo 1990 metų pastebima ryškų registruoto nusikalstamumo lygio Lietuvoje didėjimo tendencija. Ši bendro nusikalstamumo lygio augimo tendencija vystėsi tam tikra pakopų sistema. 1989 metai pasižymėjo itin dideliu „kritiniu“ suoliu – nusikalstamumo lygis, palyginus su 1988 metais, išaugo net 45,2 proc. Po to dėsningai tęsėsi ketverių metų nusikalstamumo augimo tendencija, o nuo 1994 m. buvo stebima stabilizacija, kuri tęsėsi iki 1996 m. Kitais metais vėl įvyko staigus nusikalstamumo lygio pakilimas, kuris užbaigė sąlyginį nusikalstamumo lygio stabilizacijos periodą ir pradėjo jo naujojo augimo laikotarpį (1996 - 2000 m.).

Nusikaltimų išaiškinamumo rodikliai kito nežymiai. Lietuvoje kasmet vidutiniškai yra išaiškinama apie 40 proc. visų užregistruotų nusikaltimų. Pastaraisiais metais šie rodikliai nežymiai pagerėjo: 2001 m. - 42,5 proc.; 2002 m. - 46,5 proc. Tai maždaug atitinka Europos šalių vidurkį (pvz., Vokietijoje išaiškinama iki 50 proc., Didžiojoje Britanijoje – iki 35 proc., Airijoje – iki 40 proc. užregistruotų nusikaltimų).

Nusikalstamumo struktūroje vyrauja turtinio pobūdžio nusikaltimai (vagystės, plėšimai ir sukčiavimai sudarė beveik tris ketvirtadalius (apie 73 proc.) visų 1990 - 2002 metais padarytų nusikaltimų. Kartu pastebimi tam tikri turtinių nusikaltimų struktūriniai pasikeitimai, pvz., vagysčių lyginamos dalies mažėjimo ir kt.

Sunkių nusikaltimų ir nusikaltimų, nesukeliančių didelio pavojaus visuomenei lyginamosios dalys bendroje nusikalstamumo struktūroje kito taip pat nevienodai. Jei sunkių nusikaltimų lyginamoji dalis, sparčiai augusi praėjusio dešimtmečio pradžioje (1990 - 1996 metais išaugo 8,22 proc.), nuo 1994 metų pradėjo mažėti (1996 - 2000 metais sumažėjo 7,13 proc.), tai nusikaltimų, nesukeliančių didelio pavojaus visuomenei lyginamoji dalis, mažėjusi praėjusio dešimtmečio pradžioje (1990-1993 metais sumažėjo iki 3 proc.), po to stabiliai augo (1993-2002 metais padidėjo iki 10 proc.).

Pakankamai sparčiai didėjant asmenų, kaltinamų padarius nusikaltimus, skaičiui (100 tūkst. gyventojų nuo 337 asmenų 1990 metais iki 741 asmenų 2002 metais), jų pasiskirstymo pagal lytį, amžiaus grupes proporcijos išlieka santykinai stabilios.